

LES CONSEQÜÈNCIES SORPRENENTS

Rafael Bastardes i Parera

Hom sap prou bé que així com unes petites causes poden produir grans efectes, sovint les finalitats proposades no solen concordar amb les conseqüències obtingudes, i n'és un exemple el que ha esdevingut amb la meua breu col.laboració a la circular núm. 83.

El títol *L'encolpium perdut* ja indicava la intenció de promoure un interès tendent a la recerca i recuperació de l'encolpium de Sant Cugat del Vallès, malauradament desaparegut del Museu Diocesà de Barcelona. Confiam que la seva recuperació s'esdevindrà algun dia, i que aquesta serà, en definitiva, la desitjada conseqüència del comentari.

De moment, però, ha tingut un resultat totalment inesperat, i no pas derivat del text pròpiament dit, sinó de les notes bibliogràfiques. Perquè han servit per donar a conèixer el meu ja antic interès, escassament popularitzat, envers els *encolpia* orientals, sobre els quals havia fet i escrit estudis globals i especialitzats bastant extensos.

I es comprèn, perquè dels dos articles mencionats a la Circular núm. 83, el titulat *L'encolpium de Sant Cugat* (1) fou publicat als "Estudis santcugatencs", revista de tipus local i vida precària, suspesa dues vegades, ara paralitzada per problemes econòmics i, en definitiva, de divulgació limitada, malgrat el bondadós comentari que M. Teresa Matas va dedicar al meu article a la Circular núm. 43 de la nostra Circular (2). L'altre treball, titulat *Els "encolpia" i llur abast iconogràfic*, (3) és un estudi més ampli i més ambiciós, però menys conegut encara, perquè ha restat inèdit, dedicat com era a ser inclòs al núm. 12 dels "Quaderns d'estudis medievals".

Tanmateix, la simple menció d'aquests dos treballs m'ha portat el coneixement de l'existència a Catalunya de set *encolpia* més, i la meitat d'un vuitè, del qual només se'n conserva la part posterior. Tres d'aquests exemplars vingueren a Barcelona recentment, però els altres ja fa molts anys, i tots foren adquirits a Londres en subhastes públiques, al Christie's i al Sotheby's.

En realitat, no ha de sorprendre que encara tinguem a Catalunya, com sempre hem tingut, persones que s'esforcen a augmentar les seves col.leccions particulars amb relíquies del passat, com aquestes d'ara tan significatives del primitiu art cristià. De fet, és gràcies també a aquestes col.leccions particulars que, a la llarga, els nostres museus són el que són.

La meua primera intenció, ja que l'anterior estudi no és encara publicat, fou la d'ampliar-lo, o almenys afegir-li una informació complementària; però he vist que era millor no fer-ho, perquè

aquests vuit *encolpia* d'ara són diferents dels altres dos abans estudiats, encara que tots ells tenen una gran similitud i la gairebé identitat de mida, forma i finalitat, ja que tots contenien una estella de la Vera-creu, segons el criteri general.

Enfocat primordialment el meu anterior estudi a la influència que els dos exemplars (de Rodes i de Sant Cugat) exerciren sobre l'art romànic català, perquè eren a Catalunya en el moment oportú, no podem atribuir a aquests d'ara comprats a Londres, una influència directa i concreta damunt les majestats vestides *catalanes*, encara que, sens dubte, formen part del global conjunt que determinà aquesta influència.

A més, i sobretot, no contenen les imatges de Maria i de Joan als extrems dels braços de la creu, i no poden, per tant, ser antecedents dels nostres calvaris romànics, tan singulars, ni de les creus potençaades, ni el preludi de la intromissió de la mística dolorosa damunt la mística triomfant en el transcurs de la Catalunya romànica, com he comentat en anteriors avinenteses, i com era l'especial finalitat del primer estudi.

Encolpium bizantí. S. VIII-X
Col.lecció particular. Barcelona

Tenen, en canvi, unes altres particularitats tan importants que mereixen un estudi especial, ben complet i comparatiu amb exemplars semblants del Museu de Berlín i d'altres museus. Estudi que ja tinc molt enllestit però que no podrà ser publicat sinó després del primer, perquè no cal repetir novament aquella part general referent a la importància de les relíquies en aquella època, ni el moviment que provocà Santa Elena amb el descobriment de la Vera-creu, amb els comentaris tan valuosos de Manuel Trens (4), ni cal repetir les interessants descripcions de la Crònica de Ramon Muntaner (5) que documenten l'existència d'un *encolpium* amb la Vera-creu, que els venecians li robaren a Negrepont (Eubea). Comentaris que convé donar per *coneguts i publicats* abans de cap nou estudi sobre els *encolpia*.

Puc avançar, tanmateix, que entre aquests exemplars n'hi ha que són gravats, un dels quals només conté figures geomètriques (cercles); altres són en relleu, i dos són ben sorprenents, fins a l'extrem que un d'ells pot ser anomenat *florejat*.

I resta avançada sobretot, la notícia de llur existència, que no dubto que serà acollida amb especial satisfacció pels lectors d'aquesta Circular.

NOTES:

- 1.— Rafael Bastardes i Parera; *L'encolpium de Sant Cugat*, a "Estudis santcugatens" núm. 3-4, Sant Cugat del Vallès, juliol-desembre 1984, pàgs. 19-30.
- 2.— M. Teresa Matas i Blanxart; *L'encolpium de Sant Cugat*, a "Circular dels Amics de l'Art Romànic", núm. 43, maig 1985, vol. II, pàg. 153.
- 3.— Rafael Bastardes i Parera; *Els "encolpia" i llur abast iconogràfic*, Barcelona 1983. Inèdit.
- 4.— Manuel Trens i Ribas; *Les majestats catalanes*, "Monumenta Cataloniae", vol. XIII, Barcelona 1967, pàg. 52.
- 5.— Ramon Muntaner; *Crònica* (1325-1328), capítol CCXXXIV, pàgs. 452-453; i capítol CCXXXV, pàg. 455, ed. Impremta la Renaixença, Barcelona 1886.

BIBLIOGRAFIA

BASTARDES I PARERA, RAFAEL: *Gènesi del Museu Diocesà de Barcelona*. Museu Diocesà de Barcelona. Barcelona, 1989. 14 pp.

El nostre consoci Rafael Bastardes ha publicat aquest opuscle redactat l'any 1983, en el qual fa una breu ressenya de la història dels inicis d'aquest Museu, conseqüència del Primer Congrés d'Art Cristià (1913) i inaugurat el dia 22 d'octubre de 1916, en gran part obra personal de Mn. Manuel Trens. Aquesta breu notícia històrica ha estat redactada utilitzant, de manera molt exhaustiva, les fonts bibliogràfiques existents. Per desgràcia, la difícil organització no va realitzar-se en la seva totalitat i s'han escolat més de setanta anys abans no s'ha iniciat la seva renovació, però la història d'aquests anys queda com a un nou capítol per a una obra d'estudi de la totalitat dels Museus Eclesiàstics catalans.

J-F. C. i F.